

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร
โครงการทัศนศึกษาเรียนรู้ชุมชนพหุวัฒนธรรม
กิจกรรม “เมื่อนักศึกษามุสลิมเยือนวัดและนักศึกษาพุทธเยือนมัสยิด”
ณ ชุมชนตะโหมด อ.ตะโหมด จ.พิจิตร

โครงการทัศนศึกษาเรียนรู้ชุมชนพหุวัฒนธรรม กิจกรรม “เมื่อนักศึกษามุสลิมเยือนวัดและนักศึกษาพุทธเยือนมัสยิด” ณ ชุมชนตะโหมด อ.ตะโหมด จ.พิจิตร มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างการปฏิสัมพันธ์ในหมู่นักศึกษารูปแบบใหม่ๆ ที่ก้าวข้ามความแตกต่างและสามารถเรียนรู้ร่วมกันที่ยอมรับความหลากหลายในความเป็นศาสนิก สามารถอยู่ร่วมกับความแตกต่างของความเชื่อ ความศรัทธาของเพื่อนที่นับถือศาสนาต่างจากตนเอง และเรียนรู้ว่าเพื่อนต่างศาสนิกเหล่านั้นมีความเชื่อความศรัทธาและวิถีชีวิตที่ต่างจากตนเองอย่างไร เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ได้รับจากการศึกษาเรียนรู้ชุมชนพหุวัฒนธรรม ลงพื้นที่เยือนวัด เยี่ยมมัสยิด สร้างโลกทัศน์ใหม่ผ่านมุมมองและการเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งแลกเปลี่ยนทัศนะ ความคิดเห็นของนักศึกษา อาจารย์ บุคลากรของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ร่วมกับผู้นำศาสนาและชาวบ้านในชุมชน และเพื่อเผยแพร่แนวทางการเรียนรู้ชุมชนพหุวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมชุมชนชาวไทยพุทธและวัฒนธรรมชุมชนชาวไทยมุสลิมที่อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สร้างการเรียนรู้จากชุมชนโดยการตั้งคำถามและแสวงหาคำตอบ ที่มาจากรูปแบบของชุมชนที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

กิจกรรมโครงการนี้จัดขึ้น 2 ครั้ง ครั้งแรกเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์และครั้งที่สองเมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2551 โดยในครั้งแรกมีผู้เข้าร่วมทั้งสิ้น 30 คน ประกอบด้วยนักศึกษาไทย คณาจารย์และบุคลากร โดยมาจากคณะที่หลากหลาย อาทิ คณะแพทย์แผนไทย คณะแพทย์ศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ คณะศิลปศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์และสถาบันสันติศึกษา โดยผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมดได้มีโอกาสร่วมงานและร่วมสังเกตการณ์งานบุญของชาวไทยพุทธบ้านตะโหมด คืองานพิธีการถวายสังฆทาน “ฉลากพัตร” ณ ลานวัดตะโหมด โดยมีผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชนและชาวบ้านเป็นจำนวนมากที่มาร่วมงานทำบุญให้การต้อนรับ ให้ความรู้และอภัยาคัยไมตรี ในส่วนของชุมชนมุสลิมผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยผู้นำศาสนาผู้นำท้องถิ่นให้การต้อนรับ พร้อมให้ความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชาวไทยมุสลิม การเรียนรู้ร่วมกันในเรื่องวัฒนธรรมอิสลามในรอบปีและวิธีการอยู่ร่วมกันระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในชุมชนแห่งนี้

กิจกรรมครั้งที่สองมีผู้เข้าร่วมทั้งสิ้น 42 คนทั้งอาจารย์และนักศึกษา โดยมีนักศึกษาต่างชาติที่ศึกษาอยู่ใน มอ.เข้าร่วม ประกอบด้วยนักศึกษาจากประเทศจีน 9 คน นักศึกษาจากประเทศอินเดีย 2 คน และนักศึกษาจากประเทศอินโดนีเซีย 16 คน รวมทั้งนักศึกษาระดับปริญญาโทสาขาวิชาความขัดแย้งและสันติศึกษาจำนวน 6 คน และนักศึกษาระดับปริญญาตรีตามคณะต่างๆ กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมแยกตามคณะต่างๆ คือ คณะพยาบาลศาสตร์ คณะอุตสาหกรรมเกษตร คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม คณะวิทยาการจัดการ เจ้าหน้าที่หอสมุดคุณหญิงหลงฯและสถาบันสันติศึกษา โดยผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีโอกาสรับความรู้ ทั้งที่วัดและที่มัสยิด จากชาวบ้านและผู้นำศาสนาทั้งจากชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม โดยมีการบรรยายเป็นภาษาไทยและแปลเป็นภาษาอังกฤษสำหรับนักศึกษา

ต่างชาติ รวมทั้งมีการเยี่ยมชมสถานที่สำคัญและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความเหมือนความต่างของศาสนา และวิถีชีวิตของกันและกัน ก่อนเดินทางกลับทางคณะได้เยี่ยมชมสุสานร่วมของคนทั้งสองศาสนา ซึ่งเป็นฌาปนสถานที่เป็นศูนย์รวมใจและใช้ทำบุญร่วมกันในเดือนเมษายนของทุกปีและเป็นที่ตั้งของเสาหลักของลุง "ทวด" ที่มาจากบรรพบุรุษร่วมของคนในชุมชน

อาจกล่าวได้ว่าชุมชนตะโหมดเป็นแบบอย่างของ"ชุมชนพหุวัฒนธรรมที่ร่วมอยู่กันอย่างสันติสุข" เพราะมีรากฐานความเป็นชุมชนที่มีลักษณะของความเป็นเครือญาติต้นตระกูลเดียวกัน มีวิถีชุมชนและสภาพสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมในลักษณะที่สามารถพึ่งพากันได้ มีการบริหารจัดการพื้นที่ ป่าสวน นาและการจัดการแหล่งน้ำอย่างเป็นระบบ มีการเชื่อมโยงกันทางสังคม ไปมาหาสู่กัน มีการจัดการความขัดแย้งในลักษณะการปรึกษาหารือระหว่างผู้นำและผู้ตาม ให้การยอมรับซึ่งกันและกัน เป็นชุมชนเข้มแข็งที่มีการวางกติกาการอยู่ร่วมกันที่ยอมรับความหลากหลายและให้คุณค่าระหว่างกัน มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนต่างศาสนิกผ่านกิจกรรมทางสังคมและยังดำรงพิธีกรรมทางศาสนาของแต่ละฝ่ายอย่างเคร่งครัด

ผลที่ได้รับ

กิจกรรมนี้นอกจากจะมีข้อค้นพบที่มาจากคำตอบของผู้ร่วมกิจกรรมทั้งก่อนและหลังการลงชุมชน (มีรายละเอียดภายในเล่ม) ซึ่งส่วนมากจะให้คำตอบไปในทิศทางเดียวกัน คือ สำหรับนักศึกษาไทยมีความคาดหวังการได้รับความรู้และประสบการณ์นอกห้องเรียน เข้าใจศาสนาและวิถีชีวิตวัฒนธรรมของเพื่อน ได้มีโอกาสเข้าใจศาสนาของตนเองมากยิ่งขึ้นผ่านมุมมองของเพื่อนต่างศาสนาที่สะท้อนให้รับทราบ ส่วนนักศึกษาต่างชาติ กิจกรรมนี้สามารถทำให้ผู้เข้าร่วมได้ทำความรู้จักชุมชนและชาวบ้านในประเทศไทย รู้จักความหลากหลายในการอยู่ร่วมกันภายใต้บริบทของประเทศไทย และขยายความรู้ความเข้าใจเรื่องความเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมที่เหมือนและต่างจากประเทศของตนเอง รวมทั้งได้รับความรู้ประสบการณ์แปลกที่ใหม่และได้รู้จักเพื่อน คณาจารย์และบุคลากรร่วมมหาวิทยาลัยที่เข้าร่วมกิจกรรมมากยิ่งขึ้น

การดำเนินกิจกรรมครั้งนี้ได้ตอบวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทุกประการ อาทิ วัตถุประสงค์ข้อแรกคือ กิจกรรมนี้จัดขึ้นเพื่อเสริมสร้างการปฏิสัมพันธ์ในหมู่นักศึกษารูปแบบใหม่ ๆ ที่ก้าวข้ามความแตกต่าง และสามารถเรียนรู้ร่วมกันที่ยอมรับความหลากหลายในความเป็นศาสนิก สามารถอยู่ร่วมกับความแตกต่างของความเชื่อ ความศรัทธาของเพื่อนที่นับถือศาสนาต่างจากตนเอง และเรียนรู้ว่าเพื่อนต่างศาสนิกเหล่านั้นมีความเชื่อ ความศรัทธา และวิถีชีวิตที่ต่างจากตนเองอย่างไร อีกทั้งกิจกรรมนี้ยังเป็นไปตามผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ ทำให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้ง สันติภาพ และการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลายของศาสนิกในมหาวิทยาลัย เกิดการเผยแพร่ แลกเปลี่ยน มุมมอง ความรู้ความคิดเห็น เกี่ยวกับชุมชนพหุวัฒนธรรม การอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างศาสนิก โดยมีโอกาสได้เรียนรู้ชุมชนและศึกษาความรู้จากชาวบ้าน เกิดบรรยากาศการเรียนรู้นอกห้องเรียน สร้างวิธีการเรียนรู้ในรูปแบบและประเด็นใหม่ ๆ และเพิ่มการปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ นักศึกษา บุคลากรของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์กับผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ชาวบ้านหรือกลุ่มบุคคลภายนอกและสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาชุมชนไปปรับประยุกต์ใช้ในการทำงานวิจัยและปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนในรายวิชาการจัดการความขัดแย้งของสถาบันสันติศึกษา

สำหรับผู้ดำเนินโครงการได้รับองค์ความรู้สำคัญในการพัฒนาการเรียนการสอนด้านสันติศึกษา และการจัดการความขัดแย้งผ่านการศึกษาชุมชนพหุวัฒนธรรม ดังนี้

ประการแรก โครงการนี้เป็นการทดลองเลือกใช้วิธีการศึกษาเรียนรู้ “แบบคู่ตรงข้าม” โดยให้ชาวบ้านเป็นผู้ให้คำตอบ เป็นกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งได้รับความสนใจในฐานะ “กิจกรรมแบบหัวก้าวหน้า” ที่ไม่ยึดอยู่กับกรอบการเรียนรู้เฉพาะในสิ่งที่ตนเองเองสังกัด ศรัทธาหรือนับถือมุ่งศึกษาเพื่อเข้าใจเพื่อน ที่มีความต่างจากกลุ่มชนที่ตนเองสังกัด แต่ในขณะเดียวกันก็ได้รับความสงสัยในฐานะ “กิจกรรมที่อาจสุมเสี่ยง” ต่อการเป็นศาสนิกที่ดี (ในการให้คุณค่าของบางท่าน) เสี่ยงสำหรับผู้ที่ไม่เปิดกว้างต่อการเรียนรู้หรือคิดระบบการเรียนรู้ศาสนาในเชิงป้องกันและยึดมั่นอยู่แต่ในศาสนาของตนเอง

ประการที่สอง โครงการนี้สะท้อนความสนใจของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นชนส่วนน้อยที่มีความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมศึกษาชุมชนในเชิงศาสนาและวัฒนธรรม แม้ว่าทางสถาบันสันติศึกษา จัดดำเนินกิจกรรมในลักษณะที่ผู้เข้าร่วมไม่เสียค่าใช้จ่ายตลอดการเดินทาง และใช้การประชาสัมพันธ์เชิงรุกในทุกทาง ทั้งทางวิทยุ อินเทอร์เน็ตและแผ่นป้ายประกาศ แม้กระทั่งก่อนร่วมพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ประกาศก่อนการละหมาดวันศุกร์ แต่ยังคงได้รับความสนใจน้อยจากนักศึกษา ซึ่งอาจมองว่า การไปวัดไปมัสยิดอาจไม่มีอะไรแปลกใหม่ อีกทั้งวันเวลาในการจัดกิจกรรมยังเป็นอีกประเด็นหนึ่งซึ่งส่งผลสำคัญต่อการเข้าร่วมกิจกรรมของนักศึกษา ซึ่งการจัดกิจกรรมนักศึกษาที่จัดนอกสถานที่ควรจัดในวันหยุดสุดสัปดาห์ คาดว่าจะได้รับความสนใจจากทั้งนักศึกษา คณาจารย์ และบุคลากร เพิ่มมากยิ่งขึ้น

ประการสุดท้าย กิจกรรมนี้เดิมจะเน้นกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ นักศึกษาทุกคณะและทุกระดับชั้น หากแต่ในการดำเนินงานจริง กิจกรรมนี้กลับได้รับความสนใจจากคณาจารย์และบุคลากรในสังกัดคณะต่างๆตลอดจนบุคลากรฝ่ายสนับสนุนและนักศึกษาต่างชาติที่เดินทางเข้ามาเรียนในประเทศไทย ที่อยากรู้จักและเข้าใจวิถีชีวิตของคนในศาสนาของตนเองมากยิ่งขึ้น รวมทั้งรู้จักและเข้าใจวิถีชีวิตของเพื่อนต่างศาสนา ซึ่งทางมหาวิทยาลัยยังขาดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นชุมชนและวิถีชีวิตของคนไทยที่มีความหลากหลายในการอยู่ร่วมกัน อีกทั้งกิจกรรมนี้ยังได้รับความสนใจจากพนักงานภาคส่วนต่างๆทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ทั้งสื่อมวลชนท้องถิ่น วิทยุ โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ โดยได้เข้าร่วมกิจกรรมไปทำข่าวเผยแพร่แก่สังคม เพื่อสะท้อนถึงกิจกรรมที่มุ่งเน้นการค้นหาวิถีทางในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขระหว่างเพื่อนต่างศาสนาในสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย

การนำองค์ความรู้ไปปรับใช้

การนำองค์ความรู้ที่ได้รับจากกิจกรรมนี้ไปปรับใช้กับการศึกษาชุมชนอื่นๆ จำเป็นที่จะต้องดูรากฐานที่มาและบริบทของแต่ละชุมชนที่ศึกษา ซึ่งชุมชนที่อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขในจังหวัดพัทลุง ย่อมต่างจากชุมชนสันติสุขที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้และที่อื่นๆ ความสันติสุขของแต่ละชุมชนย่อมถูกนิยามหรือให้ความหมายในเนื้อหารายละเอียดที่แตกต่างกัน ซึ่งการนิยามถึงความสันติสุข อาจถูกกำหนดมาจากคุณค่าการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมหรือคุณค่าที่กำหนดโดยศาสนา อันหมายถึงการที่แต่ละชุมชนมีสภาวะแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ เกื้อกูลกันในแบบที่

สอดคล้องกับสภาพปัจจัย เงื่อนไขของแต่ละชุมชน อีกทั้งยังชุมชนยังสามารถดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ (Identity) ของเป็นความชุมชนสันติสุขในแบบที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ผู้คนและสภาวะแวดล้อมของแต่ละสถานที่ซึ่งชุมชนตั้งอยู่

การนำเสนอสรุปทเรียนจากการศึกษาชุมชนไปใช้ในการแก้ไขปัญหาหรือสร้างแบบอย่างของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในชุมชนหรือสถานที่อื่นๆ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีความรู้ความเข้าใจต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละชุมชน ทั้งข้อมูลพื้นฐานของประชากร วิถีชีวิต ความเป็นมา วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ชุมชนอย่างรอบด้าน จึงจะสามารถวิเคราะห์ชุมชนเพื่อการหาทางออกต่อปัญหาและร่วมกำหนดวิธีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้ เพราะการศึกษาชุมชนแต่ละแห่งต้องศึกษาโดยละเอียดและครอบคลุมประเด็นต่างๆ อาทิ เรื่อง เครือญาติ สายสัมพันธ์ วิถีชุมชน เรื่องรายได้ภาคครัวเรือน ตัวเลขทางเศรษฐกิจของชุมชน ข้อมูลการเคลื่อนย้ายของประชากร เป็นต้น

ข้อค้นพบความเป็น “ชุมชนแห่งความสันติสุข” ที่สะท้อนองค์ความรู้ที่รอบด้านย่อมมาจากการศึกษาค้นคว้าวิจัย และหาความรู้อย่างเป็นระบบ โดยนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงประเด็นต่างๆ เข้าด้วยกัน ที่มุ่งเน้นทั้งภาพเฉพาะและภาพรวม มองชุมชนด้วยกระบวนทัศน์ที่หลากหลาย วิเคราะห์ผ่านหลักการและศาสตร์ด้านๆ ผ่านภูมิรัฐของผู้เรียน(ทั้งนักศึกษา คณาจารย์ และบุคลากร)ผู้เข้าร่วมกิจกรรมหลากหลายสาขาที่รับการศึกษาจาก “มหาวิทยาลัย” โดยไม่ละเลยมุมมองที่ได้รับการเติมเต็มจากปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนทั้งทางด้านศาสนา วิถีชีวิต และคุณค่าความเป็นชุมชน

ผู้ศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมจึงจะสามารถค้นคว้า “ความเป็นชุมชนพหุวัฒนธรรม” ได้จากวิถีแบบ “บ้านบ้าน” ที่ถูกถ่ายทอดมาจากชาวบ้านใน “ชุมชน” ซึ่งดำรงอยู่ในฐานะ “ครู” ผู้ให้ “คำตอบ” แก่ นักศึกษา คณาจารย์และบุคลากรจากมหาวิทยาลัย ซึ่งฝ่ายหลังอยู่ฐานะของ “ผู้เรียน” ที่พร้อมเปิดรับการเรียนรู้จากสภาพความเป็นอยู่ที่แท้จริงที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมีเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้ คือ “คำถาม” และ “ข้อสงสัย”